

८. सावा

Echinochloa frumentacea

परिचय

यो कमै महत्व दिइएको बाली भएता पनि हालको मौसम परिवर्तन भइरहेको अवस्थामा यो बालीको महत्व भने बढ्ने देखिन्छ । किनकी सुख्खा सहने क्षमता यस बालीको अधिक हुन्छ । यो बालीले हल्का पानी जमेको अवस्थामा समेत केही दिनलाई सहन सक्दछ । यसको प्रयोग रोटी बनाएर, भात जस्तै पकाएर र खीर बनाएर खाने गरिन्छ । यसबाट पेय पर्दाथ (बियर) उत्पादन गर्न पनि प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

पौष्टिक महत्व

सामामा निम्न अनुसारको पोषक तत्वहरू पाइन्छन्- ६.२ प्रतिशत प्रोटीन (प्रोटीनको पाचनशिलता ४० प्रतिशत छ), ९.८ प्रतिशत रेसा ६५.५ प्रतिशत कार्बोहाइड्रेट आदि ।

हावापानी

सामा तराईको समतल भाग देखि २००० मिटरको उच्चाईसम्म सफलतापूर्वक खेती गर्न सकिन्छ । सुख्खा सहन सक्ने भएकाले पहाडको भिरालो जमिनमा र तराईको कम पानी जम्ने स्थानमा यसको खेती गर्न सकिन्छ ।

माटो

जुनसुकै किसिमको माटोमा पनि यसको खेती गर्न सकिन्छ । तर प्रशस्त प्राङ्गारिक पदार्थ भएको बलौटे दोमट माटोमा राम्रो उत्पादन लिन सकिन्छ । पहाडी भेगका सीमान्तकृत जमिनमा खेती गर्ने चलन बढी छ ।

जात

नेपालमा यसको कुनै पनि जातको खोज र सिफारिस भएको छैन । तर भारतमा भने विभिन्न जातहरू सिफारिस भएको पाइन्छ । जस्तै- के-१, टि-४६, भि एल-१ आदि । यी जातका बीरूवा सारेको १०० -११५ दिनमा बाली तयार हुन्छन ।

मिश्रित खेती

यसलाई हावापानी अनुसार चना, केराउ जौ संग मिश्रित बालीको रूपमा पनि लगाउन सकिन्छ ।

जमिनको तयारी

यो सीमान्तकृत हलुका माटोमा खेती गरिने भएकाले एक वा दुई पटक हलोलो जोतेर जिलाएको (भार तथा पुराना बालीको टूटाहरू हटाउने र सम्याउने कार्य) गरेर बाली लगाउन जमिन तयार परिन्छ ।

लगाउने समय

सामान्यतया मनसुनी वर्षा सुरु भएपछि जेठ-असारदेखि र बेसी क्षेत्रमा भाद्र महिनासम्म बाली लगाउन सकिन्छ ।

मलखाद

प्रति रोपनी १५-२० डोका गोबरमल हाल्ने चलन छ । रासायनिक मल दिने गरेको पाइँदैन । तर राम्रो उत्पादन लिनको लागि प्रति रोपनी ३ केजी डि ए पि, ३ केजी यूरिया र १.६ केजी पोटास दिनु आवश्यक हुन्छ ।

सिँचाई

वर्ष हुने समयमा कुनै सिँचाईको आवश्यकता पर्दैन तर सुख्खा मौसममा गरिने खेतीको लागि माटोको चिस्यान हेरी एक पटक मात्र सिँचाई दिनसके राम्रो उत्पादन लिन सकिन्छ ।

बीउदर र लगाउने दूरी

५०० ग्राम बीउ प्रति रोपनी आवश्यक पर्दछ । यसको बीउ सिधै बारीमा छर्न पनि सकिन्छ र कोदोको जस्तै बीरूवा तयार पारेर सार्न पनि सकिन्छ । बीरूवा सार्दा २५ सेमीको फरकमा सार्नु पर्दछ ।

रोग तथा कीरा व्यवस्थापन

खराने रोग, कालो पोके र सिँदुरे रोगको प्रकोप केही मात्रामा देखिन्छ । निरोगी बीउको प्रयोग र बालीचक्र अपनाएमा रोगको प्रकोप कम हुन्छ । कीराको हकमा धमिरा र डाँठमा गबाराको समस्या

देखिन्छ । धमिरा नियन्त्रण गर्न माटोको अम्लीयपना जाँच गराई कृषि चुनको प्रयोग गर्नाले धमिरा कम लाग्दछ किनकी धमिरा हल्का अम्लीय माटोम बढी लाग्दछ । गबारो नियन्त्रणको लागि पुतलीको चलखेल बढी देखिनासाथ साइपरमेथिन विषादी १० दिनको फरकमा दुई पटक छरेमा नियन्त्रण हुन्छ ।

बाली काट्ने

पाकेको बाली फेदैबाट काटेर एक हप्तासम्म कुन्यू लगाएर राखेपश्चात् दाँई गरेर बीउ भार्ने गरिन्छ ।

उत्पादन

सामान्य अवस्थामा २० देखि ४० केजी प्रति रोपनी मलखाद दिएर राम्रो खेती गर्दा ५० देखि ५५ केजी प्रति रोपनी सम्म उत्पादन हुन्छ । एक रोपनी बाट ६० देखि ८० केजी नल प्राप्त गर्न सकिन्छ ।